

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЙ І КОНЦЕПЦІЙ ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ

© 2015 ХОМЯК М. С.

УДК 336.54

Хомяк М. С.

Еволюція теорій і концепцій фінансового простору

Метою статті є з'ясування суті теорій і концепцій фінансового простору, а завданнями: виявити основні віхи та специфіку теорій і концепцій фінансового простору; обґрунтувати можливі напрями імплементацій теоретичних концепцій фінансового простору в реальії України. В сучасних непередбачуваних умовах глобалізованого світу у фінансовому просторі відбуваються різноманітні фінансові процеси, які складно прогнозувати. Як свідчать реальії другого десятиліття XXI ст., фінансова практика випереджає теоретичні розробки. Проте суть фінансових потоків, які формуються у світовому, зокрема і національних фінансових просторах, полягає у тому, що вони є реальними, а не віртуальними, а отже, мають таку природу, яку можна виявити, дослідити та обґрунтувати. Всі фінансові проблеми, які виникали протягом існування людської цивілізації, знаходили своє теоретичне обґрунтування та відповідну реалізацію. Саме тому вітчизняні фінансові потоки, які нині мають непередбачувану сутність, повинні бути належним чином досліджені та віднайти конкретне вирішення.

Ключові слова: еволюція, теорія, концепція, гіпотеза, фінансовий простір, фіскальний простір, глобалізація

Рис.: 1. **Бібл.:** 29.

Хомяк Мирослав Степанович – кандидат економічних наук, докторант, Національний університет державної податкової служби України (вул. Карла Маркса, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 8201, Україна)

Email: m.s.hamster@outlook.com

УДК 336.54

UDC 336.54

Хомяк М. С. Эволюция теорий и концепций фінансового пространства

Целью статьи является исследование сути теорий и концепций фінансового пространства, а задачами: выявить основные этапы и специфику теорий и концепций фінансового пространства; обосновать возможные направления имплементации теоретических концепций фінансового пространства в реалии Украины. В современных непредсказуемых условиях глобализованного мира в фінансовом пространстве проходят различные фінансовые процессы, которые сложно прогнозировать. Как свидетельствуют реалии второго десятилетия XXI века, фінансовая практика опережает теоретические разработки. Однако суть фінансовых потоков, которые формируются в мировом, в том числе и национальных фінансовых просторах, заключается в том, что они являются реальными, а не виртуальными, а следовательно, имеют такую природу, которую можно обнаружить, исследовать и обосновать. Все фінансовые проблемы, которые возникали на протяжении существования человеческой цивилизации, находили свое теоретическое обоснование и соответствующую реализацию. Именно поэтому отечественные фінансовые потоки, которые сейчас имеют непредсказуемую сущность, должны быть должным образом исследованы и найти конкретное решение.

Ключевые слова: эволюция, концепция, гипотеза, фінансовое пространство, фискальное пространство, глобализация

Рис.: 1. **Библ.:** 29.

Хомяк Мирослав Степанович – кандидат экономических наук, докторант, Национальный университет государственной налоговой службы Украины (ул. Карла Маркса, 31, г. Ирпень, Киевская обл., 8201, Украина)

Email: m.s.hamster@outlook.com

Khomjak M. S. The Evolution of Theories and Concepts of Financial Space

The aim of the article is to study the essence of theories and concepts of financial space, and its objectives are: to identify the main stages and specifics of financial theories and concepts of financial space; justify the possible directions for implementation of the theoretical concepts of financial space in the Ukrainian realities. Under modern unpredictable conditions of the globalized world, various financial processes, which are difficult to predict, occur in financial space. As the realities of the second decade of the XXI century testify, the financial practice is ahead of the theoretical developments. However, the essence of cash flows, which are formed in the world, including domestic financial space, is that they are real, rather than virtual, and therefore are of such a nature that can be found, studied and justified. All the financial problems that emerged during the existence of human civilization found its theoretical justification and proper implementation. That is why the domestic financial flows, which currently have an unpredictable nature, should be properly investigated and a concrete solution should be found.

Keywords: evolution, concept, hypothesis, financial space, fiscal space, globalization

Pic.: 1. **Bibl.:** 29.

Khomjak Miroslav S. – Candidate of Sciences (Economics), Candidate on Doctor Degree, National University of State Tax Service of Ukraine (vul. Karla Marksa, 31, Irpin, Kyivska obl., 8201, Ukraine)

Email: m.s.hamster@outlook.com

Вступ. Сучасний етап розвитку суспільної системи України пов'язаний зі складними глобалізаційними процесами, які суттєво впливають на її функціонування. Україна поступово інтегрується до світового і, зокрема, європейського простору, що зумовлює обов'язковість урахування умов співіснування з іншими країнами та наднаціональними структурами.

У таких складних умовах актуальним є з'ясування суті формування та функціонування світового і, зокрема, європейського фінансового простору, передусім у теоретичному аспекті.

Постановка проблеми. Україна за майже двадцятип'ятирічний період незалежності так і не спромоглася забезпечити економічне зростання, провести необхідні реформи

і, як наслідок, за рівнем життя посідає одне з останніх місць у Європі. Такий стан обумовлюється непристосованістю до глобальних викликів, які формують і здійснюють великий вплив на суспільний розвиток. Нинішній світовий етап економічного розвитку називають фінансономією, беручи до уваги домінуючий вплив глобальних фінансових ресурсів на розвиток будь-якої країни. Україна у цьому сенсі не є виключенням, і фінансові процеси суттєво коригують її функціонування. Проте, незважаючи на певні кроки владних інституцій з пристосування вітчизняної економіки до динаміки світових тенденцій, поки що вагомих результатів не досягнуто, тому є доцільним з'ясувати наявні теоретичні конструкції – теорії, концепції, моделі розвитку фінансового простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що проблеми світового, зокрема і вітчизняного, фінансового простору досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема Р. Абдулаєв, О. Білорус, Ф. Блек, І. Бураковський, Ш.-Д. Вей, В. Вишняков, В. Геєць, М. Гордон, А. Даниленко, М. Коуз, К. Макконел, В. Новицький, Ф. Редінгтон, К. Рогофф, Я. Столярчук, І. Фішер, П. Хеллер [1–5] та ін.

У вітчизняній фінансовій літературі проблеми функціонування державних інституцій, корпоративних структур досліджені мало. Можна назвати лише кілька значних праць, де досліджуються ці проблеми. Однією із таких є колективна монографія «Економічна та інформаційна безпека суб'єктів господарювання: сучасний стан та тенденції розвитку», де обґрунтовується механізм функціонування корпоративних структур у фінансовому просторі [6].

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування суті теорій та концепцій фінансового простору, а завданнями: виявити основні віхи та специфіку теорій та концепцій фінансового простору; обґрунтувати можливі напрями імплементації теоретичних концепцій фінансового простору в реалії України.

Виклад основного матеріалу. Світ поступово стає відкритішим не лише для ринків капіталів, товарів, технологій, але й для міграційних потоків, терористичних угруповань, відповідної пропаганди та інших ідеологічних впливів. Як свідчить недалеко минуле, Україна, як і інші європейські країни, складно перенесла наслідки світової фінансової кризи. Так, у 2009 р. в Україні падіння ВВП порівняно з минулим 2008 р. склало 15 %.

З позицій сьогодення доволі детально проаналізовано цей період, зокрема з економічного погляду, проте суттєвих висновків не зроблено, і знову в 2014 р. Україна виявилась не готовою до чергових викликів, зокрема у військовому аспекті.

Отже, доцільно з'ясувати цю проблему саме з теоретичного підходу та обґрунтувати сутність та специфіку функціонування світового глобалізованого простору, зокрема його фінансової складової.

Беручи до уваги значущість цієї проблематики для нинішніх реалій України, з'ясуємо еволюцію відповідних теоретичних конструкцій, зокрема щодо фінансового простору.

Типологія терміна «простір» сягає античних часів. Так, ще Аристотель (384–322 рр. до н. е.) його розумів як порядок взаємного розташування речей, а Демокріт (460–370 рр. до н. е.) і Епікур (341–270 рр. до н. е.) згідно

з їх атомістичними поглядами розуміли простір як певну пустоту, де атоми формують різні фізичні тіла. У Середньовіччя філософське тлумачення простору віднайшло відображення у працях Дж. Бруно (1548–1600 рр.), Г. Гегеля (1564–1642 рр.), Р. Декарта (1596–1650 рр.), І. Ньютона (1642–1727 рр.). Так, І. Ньютон розумів простір як універсальну систему відліку, відносно якої відбувається рух тіл.

У XVII–XIX ст. сутність простору вже досліджувалось не лише з філософської позиції, але й відповідно до матеріалістичних та математичних. Так, Х. Гюйгенс (1629–1695 рр.), Д. Дідро (1713–1784 рр.), Г. В. Лейбніц (1646–1716 рр.) дійшли висновку, що простір не може існувати без матерії та матеріалістичних процесів [7].

У подальшому інтерпретація терміна «простір» віднайшла свій розвиток у працях В. Ацюковського [8], І. Герловина [9], А. Прохорова [10] та інших дослідників.

Найбільш узагальнює тлумачення простору знаходимо у фізичному енциклопедичному словнику: «простір – це сукупність відносин, які відображають координатність матеріальних об'єктів, їх розташування один відносно одного. Простір відображає порядок розташування одночасно існуючих об'єктів, їх протяжність» [11, с. 227].

Виявимо класифікації тлумачень терміна «простір».

Так, М. Машутіна згрупувала всі найбільш вживані інтерпретації і виокремила три групи – соціальний простір, економічний простір та математичний простір. До соціального простору віднесено політичний, ігровий, ризиків, особистий, правовий, ментальний, психічний, вибору, довіри, мережевий, віртуальний.

До економічного – міждисциплінарний, інформаційний, маркетинговий, взаємодії (ринкових агентів), операцій (дій), впливу, інтересів і мотивацій, інновацій, фінансовий, цілей і цінностей, комунікацій.

До математичного – метричний, евклідовий, багатовимірний, векторний, гільбертовий, елементарних подій, евентуальний [12, с. 48–57].

Як зазначає М. Машутіна, академіком РАН А. Г. Гранбергом запропоновано новий напрям економічної науки – економіка простору (пространственная экономика (рос.)), яка контактує із такими дисциплінами, як регіональна економіка, економічна географія, екологія, економічна соціологія (включаючи демографію), економічна математика [13].

Згідно з метою дослідження більш детально зупинимося на економічному та фінансовому просторі.

Основи теорії економічного простору заклали А. Сміт (1723–1790 рр.) та Д. Рікардо (1772–1823 рр.), які з'ясували просторову організацію господарства. Обґрунтували теорію економічного простору німецькі вчені. Так, фон Фрідріх Ратцель (Ratzel Friedrich) у праці «Політична географія» (1897 р.) розумів державу як живий організм, який поєднав властивості, населення, землі. Він сформулював сім законів просторового розвитку [14]. Аналогічних поглядів дотримувався шведський учений Р. Челлен (Kjellen Rudolf). У праці «Держава як форма життя» він запропонував «органічну теорію» – держави зароджуються, розвиваються, в'януть та вмирають, і представляють собою форму життя. Їх існування підпорядковується загальному закону боротьби за існування – в боротьбі за простір.

Завдячуючи працям Й. Тюнена, зокрема «Ізольована держава та її відношення до сільського господарства і на-

ціональної економіки» (1826 р.), ним були обґрунтовані терміни «ідеального об'єкта», «економічного простору», запропоновані шість просторових зон, де економіка країни розглядалась не як «точкова», а як просторова [15].

Серед представників теорії економічного розвитку можна також виділити А. Леша (Lösch August), який довів можливість формування загальної теорії розміщення, яка б дозволила забезпечити оптимальне розміщення виробництв.

Так, А. Леш обґрунтовував економічний простір не на рівні окремих підприємств, а на рівні економічних регіонів [16]. В середині 50-х рр. ХХ ст. американський вчений У. Айзерд узагальнив усі теорії розміщення і запропонував нову якість економічного простору – об'ємну [17].

Французький економіст Ф. Перру (Perroux) виявив принцип нерівності, суть якого зводиться до того, що існування домінуючих і підпорядкованих економічних одиниць породжує нерівність, яка деформує економічний простір [18].

Розвиваючи погляди свого вчителя Ф. Перру, його учень Ж. Будвільє (Boudeville) виокремив три види економічного простору: гомогенний, поляризований, плановий.

Японський економіст Г. Шибусава (Shibusava) з'ясував проблеми економічного простору на рівні окремої фірми [19].

Роль просторової економіки у розвитку всієї країни досліджували з позицій людського капіталу К. Карлсон та В. Цанг [20].

А ось, наприклад, Р. Гатауллін, Н. Карімов, А. Карімов дослідили теоретичні погляди російських та інших зарубіжних вчених і виокремлюють чотири основних підходи [21].

1. Територіальний. Представники цього підходу А. Гранберг, Ф. Рянський, Е. Кочетов, Е. Міхуринська проводять рівність між поняттям економічний простір та терміном «територія».
2. Ресурсний. Цього підходу дотримуються П. Кругман, В. Радієв, В. Пєфтєєв, які вважають, що сутність економічного простору полягає у розміщенні ресурсів.
3. Інформаційний. Його представники – Р. Шилер, Г. Шибусава, С. Парінов, економічний простір розуміють як транзакції у формі обміну інформацією та входження в інформаційний потік. Наприклад, Г. Шибусава при обґрунтуванні міжфірмового і внутрішньофірмового простору визначив оптимальну структуру фірми і дійшов висновку, що доцільно віртуально об'єднати фірми згідно зі спільними технологіями [22].

4. Процесний. Його основний представник О. Біюков вважає, що в основі економічного простору лежить система відносин між суб'єктами, які реалізують окремі економічні процеси, і суб'єктами сукупного економічного процесу (V-процеси) з формування очікуваних результатів їх діяльності. До елементів, які формують економічний простір, він відносить сукупний економічний процес, економічний час, економічну конкуренцію [23, с. 44].

Отже, є достатньо наукових публікацій, які висвітлюють теоретичне обґрунтування функціонування економічного простору. Оскільки згідно з науковими поглядами вітчизняних та зарубіжних учених фінансовий простір є складовою частиною економічного поля, він має певні спільні риси, функції, принципи, структуру, що притаманні економічному простору.

Водночас фінансовий простір має і свої певні особливості – структуру, принципи тощо.

Всі ці особливості є віддзеркаленням відповідних теоретичних конструкцій. Так, фінансовий простір має відповідну ієрархічну будову – міжнародний, національний, зокрема регіональний, місцевий, корпоративний; види – банківський, валютний, фіскальний.

З'ясуємо теоретичне підґрунтя функціонування фінансового простору.

Зі всього розмаїття сучасних теорій визначимо окремі групи фінансового змісту (рис. 1).

З'ясуємо у короткому викладенні суть цих теорій.

Фіскальні теорії. Нині чітких обґрунтувань основ теорії фіскального простору не існує, проте в іноземній фінансовій літературі поняття «фіскального простору» (fiscal space) є вживаним.

Це поняття тлумачиться як бюджетний резерв, який може бути використаний у певних цілях без наслідків для фінансових позицій або стабільності економіки.

Нині в ЄС концепція фіскального простору використовується під час прийняття рішень щодо надання фінансової допомоги країнам, які її потребують. Також, коли МВФ оцінює макроекономічний стан конкретної країни, то він сприймає створення фіскального простору за рахунок більш значного притоку іноземних грантів на фінансування інфраструктурних або соціальних програм.

Водночас МВФ оцінює ризик для макроекономічної стабілізації або стійкості боргової ситуації цієї країни через зростання її витрат, причому особливу увагу приділено потенційній у цей період інфляції та її негативному впливу на зростання бідності в країні [24, с. 32].

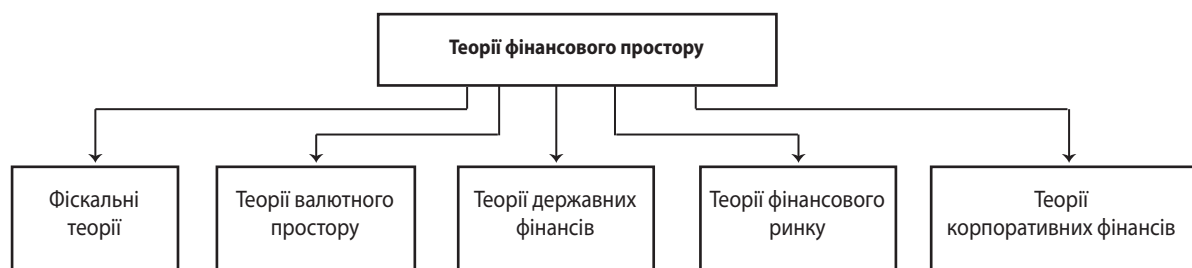

Рис. 1. Класифікація теорій фінансового простору

Щодо України, то застосування макроекономічних підходів до регулювання економічних процесів із використанням фінансових важелів фахівцями МВФ є дещо дискусійним, оскільки згідно з підходами МВФ не повинно бути значного зменшення фіскального тиску, а підходами більшості у парламенті – необхідно зменшувати фіскальний тягар для забезпечення економічного зростання. Компромісний варіант під час формування доходів державного бюджету 2015 р. реалізується за взаємними погодженням.

Отже, окремі положення теорій та концепцій фіскального простору використовуються як науковцями у своїх працях, так і фахівцями міжнародних фінансових інституцій.

Теорії валютного простору. Нині світовий валютний ринок, який функціонує у віртуальному валютному просторі, є одним із найбільш об'ємних та розповсюджених складових світової фінансової системи. Глобалізаційні процеси зумовлюють щоденні багатомільярдні грошові потоки, і в нинішній час практично неможливо відслідкувати будь-які закономірні потоки, тому що збільшується розрив між фінансовими ресурсами бідних країн та країн «золотого мільярда», перманентні фінансові кризи як загальносвітові, так і регіонального масштабу породжують певні «тіньові» або неконтрольовані фінансові потоки, які також нині не зменшуються в обсягах, незважаючи на зусилля міжнародних фінансових організацій, зокрема FATF.

У таких умовах доволі складно прогнозувати стабільність валютних курсів в окремих країнах світу. Майже обвальним виявився курс гривні до долара та євро у першій половині 2014 р., хоча будь-яких фінансових причин не було. Саме вплив на рівень національних валют в окремих країнах, міжнародних, внутрішніх, політичних, соціологічних чинників є характерною ознакою функціонування всієї світової валютної системи.

З плином часу протягом двох сотень років змінювались валютні системи, проте як свідчать реалії сучасності, людство так і не опанувало дієві механізми контролю за цими процесами. Як зауважує М. Панфілов, протягом довгого часу економісти намагались розробити моделі і теорії, згідно з якими відбувається формування валютних курсів, і нині в арсеналі дослідників є будь-які теорії і моделі, які обґрунтовують формування валютних курсів, проте нині ця проблема стоїть як ніколи гостро [25].

Подано у короткому історичному викладенні еволюцію теорій, що обґрунтовували формування валютних курсів.

Класична теорія валютного курсу. Ця теорія діяла з 1820 по 1922 рр., коли основою валютної системи у країнах світу було золото. Саме золото відіграло роль світових грошей. Будь-який центральний банк окремої країни забезпечував власну валюту запасами золота.

Номіналістична теорія. Засновником цієї теорії був німецький економіст Г. Кнапп. Він обґрунтовував валютний курс як результат дії відповідних державних органів, зокрема уряду, який не враховує вартісну основу курсових коливань. Згідно з його теорією купівельна спроможність валют визначається цінами, які, у свою чергу, залежать від кількості грошей в обігу. Водночас кількість грошей в обігу регулюється урядом країни [26, с. 33].

Теорія ключових валют. Ця теорія з'явилась у 1940-х рр., проте окремі положення цієї теорії висловлював ще в 1920-х рр. Дж. М. Кейнс, який вважав, що повинна бути сформована світова валютна система, яка заснована на двох валютах – фунті стерлінгів та доларі. Засновники цієї теорії – американські економісти Дж. Вільямс, який у 1945 р. вперше застосував поняття ключових валют, та А. Хансен, а також англійські економісти Р. Хоутрі та Ф. Грехем. Згідно з їх поглядами у світі має існувати три види валют – ключові (долар і фунт стерлінгів), тверді і м'які. Основною світовою валютою визнавався долар, всі інші валюти встановлювались до нього у відповідному співвідношенні.

Нормативна теорія валютного курсу. Автори цієї теорії А. Ланьї та Е. Бірнбаум дотримувались думки, що необхідно застосовувати колективно регульовані плаваючі курси і вони повинні базуватись на міжнародних паритетах, які встановлюються міжнародними організаціями. Проте Дж. Мід виконав аналіз застосування валютного курсу як інформації державного регулювання і дійшов висновку, що ефективніше використовувати гнучкий курс, а не вільно плаваючі курси [27, с. 63].

Кейнсіанські теорії. Дж. М. Кейнс був засновником окремої економічної течії, суть якої зводилась до того, що ринковий механізм, який формувався у 20–30-х рр. ХХ ст. не в змозі регулювати економічні та соціальні процеси у суспільстві, а отже, необхідне державне втручання. В межах цієї економічної течії щодо валютних курсів різними вченими було запропоновано: теорія регульованої валюти, теорія еластичних пріоритетів, теорія еластичності валют, гіпотеза нейтральних курсів. Так, засновники теорії регульованої валюти Дж. М. Кейнс, І. Фішер, Дж. Хоутрі та Дж. Пленге вважали, що держава повинна забезпечити регулювання валютних курсів, використовуючи при цьому приведення такого валютного курсу, який би збільшував стабільність цін. Теорію еластичних паритетів було запропоновано ще в 1920-х рр. І. Фішером та Дж. М. Кейнсом. В 1921 р. І. Фішер опублікував свої положення у праці «Стабілізація долара», де основна ідея полягала в тому, що економіка може розвиватися без криз за умови пропорцій цін. Для розрахунку купівельної спроможності валют І. Фішер запропонував розраховувати зважений індекс споживчих товарів. Дж. М. Кейнс у доповнення теорії І. Фішера запропонував теорію еластичних паритетів, згідно з цією теорією уряду необхідно змінювати рівень обмінного курсу залежно від поточних зовнішньоекономічних умов [26, с. 35].

Сучасні теорії валютних курсів. Сучасний підхід до формування валютних курсів був запропонований Дж. Вільямсом, професором із Інституту міжнародної економіки (Вашингтон). Передусім він ввів поняття «фундаментального валютного курсу», під яким розуміється такий курс, який дозволяє підтримувати внутрішню та зовнішню рівновагу, при чому внутрішня рівновага означає такий баланс рахунку поточних операцій, який не є таким, що країна не зможе виплачувати зовнішні борги, та не таким позитивним, щоб ставити в аналогічну ситуацію зарубіжні держави [28, с. 14].

Нині вченими-фінансистами розроблено такі підходи, що дозволяють визначити поточний, середньостроковий та довгостроковий валютні курси [29, с. 175–180; 25, с. 10].

Вибірковий огляд теорій регулювання валютного курсу свідчить, що в арсеналі вчених та інших фахівців є достатня кількість відповідних теорем, концепцій, моделей, що дозволяє дійти висновку, що за професійного їх застосування є можливість тримати валютний коридор у сприйнятливому значенні, проте реалії свідчать, що якщо в інших країнах Європи під впливом негативних зовнішніх і внутрішніх чинників коливання курсів є допустимим, то в Україні (можливо сюди також віднести і Росію) ці процеси протягом 2014 р. були неконтрольованими.

Проте практика застосування валютних курсів в Україні протягом 2014–2015 рр. свідчить, що практично були проігноровані можливі підходи відомих концепцій і він просто був відпущений у вільне «плавання».

Теорії державних фінансів. У фінансовому просторі будь-якої країни державні фінансові ресурси займають вагомe місце. Так, в Україні протягом другого десятиліття XXI ст. обсяги цих ресурсів сягають третини ВВП. В інших країнах ці обсяги є також доволі значними. Беручи до уваги ці аргументи, протягом століть формувались і відповідні фінансові теорії. Найбільш поширеними протягом останніх двох століть були такі теорії.

Теорія державних фінансів Дж. Кейнса, суть якої зводиться до таких положень:

- всі важливі проблеми розширеного виробництва необхідно вирішувати з позицій попиту, який забезпечений ресурсами, економіка не може саморегулюватись, тому необхідно державне регулювання в тому числі і фінансового сектора;
- необхідно сформувати ефективний попит, який забезпечить рівність між доходами і зайнятістю;
- основним важелем регулювання економічних процесів є ефективна бюджетна політика;
- зростання державних видатків повинно супроводжуватись досягненням максимальної зайнятості;
- податкова політика має бути такою, щоб люди, які схильні до заощаджень, ефективно їх вкладали в економіку.

Ці та інші положення, які були запропоновані Дж. М. Кейнсом, сприяли подоланню застійних явищ, пов'язаних із перевиробництвом у країнах світу, зокрема США.

Теорія суспільного добробуту, яка була запропонована В. Паретто, передбачала, що зміни у фінансовій сфері будуть сприйнятливими лише тоді, коли добробут окремих груп населення покращується без погіршення добробуту інших груп.

Теорія суспільного вибору була запропонована у 50–60-х рр. XX ст. А. Бертоном, П. Самуельсоном, К. Ерроу, Дж. Б'юкененом, Г. Таллоком. Так, у 1951 р. К. Ерроу написав книгу «Соціальний вибір та індивідуальні цінності», де обґрунтував взаємовідносини між індивідами та державою. Ключові положення цієї теорії викладені у книзі Дж. Б'юкенена «Межі свободи» (1975 р.), основна суть цієї теорії полягає в тому, що люди взаємодіють між собою здебільшого у політичній сфері, мають свої особисті інтереси, зокрема й у фінансовій сфері, і між політикою та сферою бізнесу лежить певна межа. Люди, намагаючись реалізувати свої прагнення, використовують різні способи, зокрема й участь у державних інституціях.

Концепція функціональних фінансів була запропонована А. Лернером у 1940-х рр. і її суть у реалізації фінансо-

вої політики держави згідно двох функцій – забезпечення цінової стабільності у державі та повної зайнятості.

Теорія бюджетного циклу з'явилась у період 70–80-х рр. XX, коли у світі почали нашаровуватись фінансові кризи. Вчені із США, Західної Європи та Японії дотримувались думки, що бюджет повинен узгоджуватись із антициклічною політикою уряду і згладжувати економічні цикли, або ж забезпечувати динамічне економічне зростання.

Американський економіст Е. Хансен сформував механізм державних регулювальних циклів.

Концепція дефіцитного фінансування вперше була запропонована у США ще наприкінці 1940-х рр., проте реального застосування вона отримала лише у 1970-х рр., коли майже всі країни світу визнали доцільність формування збалансованого бюджету. Згідно з цією концепцією бюджетний дефіцит є виправданим, коли він діє як інструмент досягнення максимальної зайнятості.

Ці теорії для України є досить повчальними, тому що в перехідні періоди роль уряду у контролі над економічними процесами має бути значною. Як свідчать реалії України, намагання застосувати суто ринкові методи як домінуючі, було хибним. Саме тому, не порушуючи права корпоративних структур щодо механізмів, форм ведення бізнесу, доцільно контролювати та сприяти забезпеченню функціонування бізнесу. Безконтрольність за внутрішніми фінансовими потоками сприяє тінізації економіки та провадам корупції.

Теорії корпоративних структур. Ця теорія включає низку концепцій, які передбачають ефективне управління фінансовими активами господарюючих структур. Так, концепція аналізу дисконтованих грошових потоків, яку запропонували Д. Вільямс та М. Гордон, передбачає, що при виконанні аналізу ефективності дисконтованого грошового потоку потрібно застосовувати таку ставку дисконту, щоб враховувати можливі альтернативні варіанти дисконтування капіталу. Для цієї концепції запропонований відповідний математичний апарат.

Концепція структури капіталу, яку запропонували Ф. Модільяні та М. Міллер, зводиться до того, що вартість корпорації вимірюється ефективністю прийняття рішень щодо інвестиційних проектів.

Ці та інші теорії та концепції, яких нині запропоновано більше двох десятків, пояснюють шляхи формування капіталу фірми, а також обґрунтовують шляхи його оптимального використання за здійснення певних умов.

Теорія приведеної вартості була запропонована І. Фішером. Суть цієї теорії зводиться до того, що необхідно визначити вартість суми фондів, які в нинішній час є ву розпорядженні вкладника у майбутньому часі.

Проблеми ефективного функціонування корпоративних структур у сучасних реаліях України є надзвичайно актуальними. Проте практичне застосування теоретичних концепцій, а також новітніх технологій гальмується не ефективним державним менеджментом, недосконалим податковим законодавством, бюрократичними та корумпованими системними процедурами. Усунення цих перепон та застосування перевірених часом наведених компетенцій сприятиме покращенню ситуації.

Теорії фінансового ринку. Протягом другої половини XX ст. фінансовий ринок почав відігравати зростаючу роль у світовому фінансовому просторі. Саме тому вини-

кла об'єктивна необхідність розробки низки теоретичних концепцій, які б дозволили реалізувати механізми управління грошовими потоками. Наведемо окремі теоретичні конструкції.

Теорія арбітражного ціноутворення була розроблена С. Россом, суть якої зводиться до того, що існує певна кількість факторів, які мають однакову вартісну оцінку, що впливають на ставку очікуваного доходу за цінними паперами. Якщо ці фактори не зможуть проявляти свій вплив, то на ринку капіталів формуються можливості для арбітражних операцій.

Концепцію впливу дивідендних виплат на курси акцій корпорацій запропонували Ф. Модільяні та М. Міллер, суть якої зводиться до того, що на політику виплати дивідендів фактично не впливають інвестиційні витрати, а поведінка інвестора є раціональною.

Концепція (гіпотеза) ефективного ринку була запропонована Ю. Фама, і її суть зводиться до того, що на ринку існує достовірна інформація, яка дозволяє учасникам ринку приймати такі управлінські рішення, що прибуток або дохід буде максимальним.

Також існує протилежна концепція – асиметричної інформації, яка передбачає, що на ринку є певні масиви інформації, які є недоступними для інших учасників ринку. У результаті такої ситуації кожен учасник вважає, що саме та інформація, якою він володіє, є найбільш достовірною, і його дії є вірними щодо прийняття відповідних рішень.

Теорія очікуваної корисності була розроблена Дж. Ф. Неймаром і О. Моргенштерном, суть якої полягає у тому, що раціональний індивід повинен максимізувати очікувану корисність. Базується на чотирьох аксіомах – повноти, транзитивності, незалежності, протяжності, які мають математичне обґрунтування [30].

Фрагментарний огляд окремих теорій, які обґрунтовують поведінку учасників ринку, дозволяє дійти висновку, що ці теоретичні конструкції обґрунтовують різні варіанти прийняття рішень. Проте, як свідчать реалії України кінця другого десятиліття ХХІ ст., коли у фінансовому просторі відбуваються неконтрольовані процеси, досить складно здійснювати будь-які регулятивні процеси.

Окрім цих аргументів, фінансовий ринок є однією із найменш розвинених підсистем фінансової системи. Невизначеність у подальшому майбутньому не сприяє залученню інвесторів, які б бажали впроваджувати сучасні технології із відповідними обсягами капітальних ресурсів. Проте наведені концепції є тим орієнтиром, на який повинні орієнтуватись учасники вітчизняного фінансового ринку.

Висновки. В сучасних непередбачуваних умовах глобалізованого світу у фінансовому просторі відбуваються різноманітні фінансові процеси, які складно прогнозувати. Як свідчать реалії другого десятиліття ХХІ ст., фінансова практика випереджає теоретичні розробки. Проте суть фінансових потоків, які формуються у світовому, зокрема і в національному фінансовому просторі, полягає у тому, що вони є реальними, а не віртуальними, а отже, мають таку природу, яку можна виявити, дослідити та обґрунтувати. Всі фінансові проблеми, які виникали протягом століть людської цивілізації, знаходили своє теоретичне обґрунтування та відповідну реалізацію. Саме тому вітчизняні фінансові потоки, які нині мають непередбачувану сутність,

повинні бути належним чином досліджені та віднайти конкретне вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бураковський І. В. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис / И. В. Бураковский, А. В. Плотников. – Х. : Фолио, 2010. – 415 с.
2. Хеллер П. Фискальное пространство – что это такое и как его получить? / П. Хеллер // Финансы и развитие. – 2009. – № 4. – С. 30–39.
3. Абудаллаев Р. Аналіз процесів функціонування українських банків в світовому фінансовому просторі / Р. Абудаллаев, А. Бузгалін, Н. Соловійова // Економіка України. – 2011. – № 5. – С. 43–57.
4. Климчук С. В. Інтеграційні пріоритети і архітектоніка фінансового простору / С. В. Климчук // Науковий вісник. Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 6. – С. 28–32.
5. Блауг М. Экономическая модель в перспективе / М. Блауг. – М. : Дело, ЛТД, 1994. – 720 с.
6. Економічна та інформаційна безпека суб'єктів господарювання: сучасний стан та тенденції розвитку : монографія / [авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Смовженко Т. С., д-ра екон. наук, проф. Кузнецової А. Я., д-ра екон. наук, проф. Барановського О. І., д-ра екон. наук, проф. Тридіда О. М., д-ра екон. наук, проф. Азаренкової Г. М. та ін.]. – К. : УБС НБУ, 2014. – 349 с.
7. Бияков О. А. Генезис теорий экономического пространства / О. А. Бияков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : cyberleninka.ru/article/n/genesis_teorii.../
8. Ацюковский В. А. Концепции современного естествознания: История. Современность. Проблемы. Перспективы / В. А. Ацюковский. – М. : Изд-во МСЭУ, 2000. – 445 с.
9. Герловин И. Л. Исходная парадигма, основы и области практического использования единой теории фундаментального поля / И. Л. Герловин. – Ленинград : Изд-во Ленинградского политехнического института, 1998. – 111 с.
10. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. Прохоров А. М. – М. : Советская энциклопедия, 1988. – 835 с.
11. Физический энциклопедический словарь. Т. 4. – М. : Наука, 1965. – 544 с.
12. Машутина М. А. К вопросу формирования и развития сетей пространственных маркетинговых коммуникаций / М. А. Машутина // Проблемы современной экономики. – 2013. – № 4 (48). – С. 48–57.
13. Пространственная экономика: научный журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа : spatial-economics.com> архив-номеров/2005-year/41
14. Ratzel F. Politische Geographie / F. Ratzel. – Osnabruck : Zeller, 1974. – 626 p.
15. Тюнен фон И. Изолированное государство / И. фон Тюнен. – М. : Экономическая мысль, 1926. – 329 с.
16. Леш А. Географическое размещение хозяйства / А. Леш. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1959. – 455 с.
17. Isard W. Methods of Regional Analysis / W. Isard. – Cambridge : MIT Press, 1960. – 287 p.
18. Perroux F. Economic Space: Theory and Applications / F. Perroux // Quarterly Journal of Economic. – 1950. – Vol. 64. – P. 89–104.
19. Shipusava H. Cyberspace and Physical Space in an Urban Economy / H. Shipusava // Papers in Regional Science. – 2000. – Vol. 79. – P. 253–270.

20. Karlsson C. The Role of Universities in Regional Development Endogenons Human Capital and Grows in a Two-Region Model / C. Karlsson, W. B. Zhang // *The Annals of Regional Sciences*. – 2001. – Vol. 35. – P. 179–197.

21. Гатауллин Р. Т. Экономическое пространство: содержание, единство и разрывы / Р. Т. Гатауллин, А. Г. Каримов, А. Г. Комаров // *Проблемы современных экономик*. – 2014. – № 4 (52). – С. 196–200.

22. Эволюция теорий пространственного развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://konterent.ru/nanka/986>

23. Бююков О. В. Экономическое пространство региона: процессный подход / О. В. Бююков. – Кемерово : Кузбассвуиздат, 2004. – 454 с.

24. Панолов М. А. Развитие теорий валютного курса и эволюция принципов его моделирования / М. А. Панолов // *Аудит и финансовый анализ*. – 2009. – № 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://auditfin.com/fin.2009>

25. Красавина Л. Н. Международные валютные кредитные и финансовые отношения / Л. Н. Красавина. – М. : Финансы и статистика, 2010. – 328 с.

26. Павлов В. В. Регулирование валютных отношений / В. В. Павлов. – М., 1977. – 386 с.

27. Моисеев С. Р. Правильный курс евро / С. Р. Моисеев // *Валютный спекулянт*. – 2002. – № 2. – С. 20–24.

28. Требич К. В. Развитие теории валютного курса и возможности ее эмпирической проверки / К. В. Требич // *Вестник СПбГУ*. – 2006. – № 4. – С. 175–180.

29. Benassy-Quere A. *Equi Liberium exchange rates: a Guidebook for the Euro-Dollar Rate* / A. Benassy-Quere, S. Bereau, V. Mignon // *CEPI*. – 2008. – № 2. – P. 10.

REFERENCES

Abudallaiev, R., Buzhalin, A., and Soloviova, N. "Analiz protseiv funktsionuvannia ukrainykykh bankiv v svitovomu finansovomu prostori" [The analysis of the functioning of Ukrainian banks in the global financial space]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 5 (2011): 43-57.

Atsiukovskiy, V. A. *Kontseptsii sovremennogo estestvoznaniya: Istoriya. Sovremennost. Problemy. Perspektivy* [Concepts of modern science: history. Modernity. Problems. Prospects]. Moscow: Izd-vo MSEU, 2000.

Burakovskiy, I. V., and Plotnikov, A. V. *Mirovaya ekonomika: globalnyy finansovyy krizis* [The world economy: the global financial crisis]. Kharkiv: Folio, 2010.

Blaug, M. *Ekonomicheskaya model v perspektive* [The economic model in the long term]. Moscow: Delo, 1994.

Biyakov, O. A. "Genezis teorii ekonomicheskogo prostranstva" [The genesis of theories of economic space]. cyberleninka.ru/article/n/genezis_teorii.../.

Biyukov, O. V. *Ekonomicheskoe prostranstvo regiona: protsessnyy podkhod* [The economic space in the region: the process approach]. Кемерово: Кузбассвуиздат, 2004.

Benassy-Quere, A., Bereau, S., and Mignon, V. "Equi Liberium exchange rates: a Guidebook for the Euro-Dollar Rate" *CEPI*, no. 2 (2008): 10-.

"Evolutsiya teorii prostranstvennogo razvitiya" [Evolution theories of spatial development]. <http://konterent.ru/nanka/986>

Ekonomichna ta informatsiina bezpeka subiektiv hospodariuvannia: suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku [Economic and information security entities: current state and development trends]. Kyiv: UBS NBU, 2014.

Fizicheskiy entsiklopedicheskiy slovar [Physical Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Nauka, 1965.

Gataullin, R. T., Karimov, A. G., and Komarov, A. G. "Ekonomicheskoe prostranstvo: soderezhaniye, edinstvo i razryvy" [Economic Space: content, unity and breaks]. *Problemy sovremennykh ekonomik*, no. 4 (52) (2014): 196-200.

Gerlovin, I. L. *Iskhodnaya paradigma, osnovy i oblasti prakticheskogo ispolzovaniya edinoi teorii fundamentalnogo polia* [The original paradigm framework and the practical use of a unified theory of the fundamental field]. Leningrad: Izd-vo Leningradskogo politekhnicheskogo instituta, 1998.

Isard, W. *Methods of Regional Analysis* Cambridge: MIT Press, 1960.

Karlsson, C., and Zhang, W. B. "The Role of Universities in Regional Development Endogenons Human Capital and Grows in a Two-Region Model" *The Annals of Regional Sciences* vol. 35 (2001): 179-197.

Kheller, P. "Fiskalnoe prostranstvo - chto eto takoe i kak ego poluchit?" [Fiscal space - what it is and how to get it?]. *Finansy i razvitiye*, no. 4 (2009): 30-39.

Krasavina, L. N. *Mezhdunarodnye valiutnye kreditnye i finansovye otnosheniya* [International monetary credit and financial relations]. Moscow: Finansy i statistika, 2010.

Klymchuk, S. V. "Intehratsiini priorytety i arkhitektonika finansovoho prostoru" [Integration priorities and financial architectural space]. *Naukovyi visnyk. Finansy, banky, investytsii*, no. 6 (2012): 28-32.

Lesh, A. *Geograficheskoe razmeshchenie khoziaystva* [Geographic location services]. Moscow: Izd-vo inostrannoy literatury, 1959.

Mashutina, M. A. "K voprosu formirovaniya i razvitiya setey prostranstvennykh marketingovykh kommunikatsiy" [On the issue of formation and development of networks of spatial marketing communications]. *Problemy sovremennoy ekonomiki*, no. 4 (48) (2013): 48-57.

Moiseev, S. R. "Pravilnyy kurs evro" [Correct the euro]. *Valiutnyy spekuliant*, no. 2 (2002): 20-24.

Panолов, M. A. "Razvitie teorii valiutnogo kursa i evoliutsiya printsipov ego modelirovaniya" [Development of the theory of the exchange rate and the evolution of the principles of its modeling]. <http://auditfin.com/fin.2009>

Perroux, F. "Economic Space: Theory and Applications" *Quarterly Journal of Economic* vol. 64 (1950): 89-104.

Pavlov, V. V. *Regulirovanie valiutnykh otnosheniy* [Regulation of currency relations]. Moscow, 1977.

Prostranstvennaya ekonomika. spatial-economics.com>arkhiv-nomerov/2005-year/41

Ratzel, F. *Politische Geographie* Osnabruck: Zeller, 1974.

Shipusava, H. "Cyberspace and Physical Space in an Urban Economy" *Papers in Regional Science* vol. 79 (2000): 253-270.

Sovetskiy entsiklopedicheskiy slovar [Soviet Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sovetskaya entsiklopediya, 1988.

Trebich, K. V. "Razvitie teorii valiutnogo kursa i vozmozhnosti ee empiricheskoy proverki" [Development of the theory of the exchange rate and the possibility of its empirical verification]. *Vestnik SPbGU*, no. 4 (2006): 175-180.

Tiunen, fon I. *Izolirovannoe gosudarstvo* [The isolated state]. Moscow: Ekonomicheskaya mysl, 1926.